

LXXXVII

Na svijetu trudno je nač inu od žena
Kâ je većma od moje Tratorke ljubljena.
Ni vjere na zemlji tak krepke nači neć'
Koja se temelji od moje vjere već'.

XCII

Svakčas na me zlo govori
Zorka i ne zna zanimemiti,
Do zakletve mogu riti
Da u ljubavi za mnom gori.

Svakčas i moj jezik na nju
Mrmoriti ne pristaje,
Do zakletve istina je
Da i ja gorim isto za nju.

CI

Kroz mnoga morija i mnogi kroz narod
Vratih se i prispjeh tvoj, brače, na sprovod;
Da tebi pokojni dar podam i njime
Tve kosti zatečem riječima bolnime;
Pokli te ugrabi meni udes kleti,
O tužni nemilo moj brače oteti.
Žalosno dilo ovo od mene primi ti,
Koga sam vidio od starih tvoriti.
Primi suze grozne kê iz srca izviru,
S Bogome, počini vjernome u miru!

42

Željko Puratić

prijevod

DVADESETSEDAM MARCIJALOVIH EPIGRAMA

Marko Valerije Marcijal

Posvetivši se isključivo epigramu, Marko Valerije Marcijal doveo je tu književnu vrstu do savršenstva, ostajući sve do naših vremena njezin najveći predstavnik i uzor svim kasnijim epigramatičarima; dao je ujedno pojmu epigrama njegovo današnje značenje (duhovita, neočekivana, često zlobna poenta na kraju).

Za razliku od njegova djela, koje se u velikoj mjeri sačuvalo, podaci o Marcijalovu životu oskudni su i, ako odbacimo nagađanja, svode se uglavnom na slijedeće: rodio se u Bilbilisu (Hispanija) oko godine 40. n.e. i ondje stekao solidno obrazovanje; za Nerona odlazi u Rim gdje živi kao klijent bogataša, obilno laskajući uglednim i utjecajnim ljudima; povezuje se s književnim krugovima i počinje izdavati epigrame koji mu vrlo brzo donose ogromnu popularnost (a i mnogo plagijatora), kako zbog neospornog talenta, sažetosti, čistoće i lakoće stila i jezika te, dakako, duhovitosti, tako i zbog podilaženja ukusu publike od čega Marcijal očito nije zazirao. Koliko je nama danas poznato, napisao je 4 zbirke: *Liber spectaculorum*, *Epigrammaton libri XII*, te *Xenia* i *Apophoreta*, epigrame u prvobitnom smislu riječi. Najčešće upotrebljava elegijski distih, zatim falečki jedanaesterac i holijamb, a tu i tamo heksametar i jamb.

43

Naravno, osim briljantnih, ima tu i neuspjelih, pa i prilično neukusnih epigrama, ali, pita nas Marcijal, koja je knjiga savršena. Područje njegova interesa čovjek je svakodnevnog, suvremenog Rima (hominem pagina nostra sapit), tj. njegove mane, s osobitim naglaskom na bizarnim i grotesknim detaljima. Šira društvena kritika i Juvenalova ogorčenost Marcijalu su strane; on jednostavno promatra i komentira, nesumnjivo s velikim užitkom, nikada ličan, bez želje da štogod mijenja, poučava ili moralizira.

Unatoč uspjehu nikad se nije oslobodio ponižavajuće zavisnosti od patrona (*Semper pauper eris, si pauper es, Aemiliane. Dantur opes nulli nunc nisi divitibus.* – V, 81). Posljednje godine života provodi ponovo u rodnom gradu, gdje i umire oko 104. godine.

Epigrammaton libri

Spero me secutum in libellis meis tale temperamentum ut de illis queri non possit quisquis de se bene senserit, cum salva infimarum quoque personarum reverentia ludant; quae adeo antiquis auctoribus defuit ut nominibus non tantum veris abusi sint sed et magnis. Mihi fama vilis constet et probetur in me novissimum ingenium. Absit a iocorum nostrorum simplicitate malignus interpres nec epigrammata mea scribat: inprobe facit qui in alieno libro ingeniosus est. Lascivam verborum veritatem, id est epigrammaton linguam, excusarem, si meum esset exemplum: sic scribit Catullus, sic Marsus, sic Pedo, sic Gaetulicus, sic quicumque perlegitur. Si quis tamen tam ambitiose tristis est ut apud illum in nulla pagina Latine loqui fas sit, potest epistula vel potius titulo contentus esse. Epigrammata illis scribuntur qui solent spectare Florales. Non intret Cato theatrum meum aut, si intraverit, spectet. Videor mihi meo iure facturus se epistulam versibus clusero:

Nosses iocosae dulce cum sacrum Florae
Festosque lusus et licentiam volgi,
Cur in theatrum, Cato severe, venisti?
An ideo tantum veneras, ut exires?

I 1

44 Hic est quem legis ille, quem requiris,
Toto notus in orbe Martialis
Argutis epigrammaton libellis:
Cui, lector studiose, quod dedisti
Viventi decus atque sentienti
Rari post cineres habent poetae.

I 4

Contigeris nostros, Caesar, si forte libellos,
Terrarum dominum pone supercilium.
Consuevere iocos vestri quoque ferre triumphi,
Materiam dictis nec pudet esse ducem.
Qua Thymelen spectas derisoremque Latinum,
Illa fronte precor carmina nostra legas.
Innocuos censura potest permittere lusus:
Lasciva est nobis pagina, vita proba.

VIII 69

Miraris veteres, Vacerra, solos
Nec laudas nisi mortuos poetas.
Ignoscas petimus, Vacerra: tanti
Non est, ut placeam tibi, perire.

Epigrami

Nadam se da sam u svojim knjižicama slijedio takvu umjerenost da se na nju ne može potuziti nitko tko o sebi ima dobro mišljenje jer, iako se, doduše, poigravaju njime, ipak ne vrijeđaju osjećaj poštovanja ni prema najnižim osobama; a to je toliko nedostajalo starim piscima da su zloupotrebijavali ne samo prava, već i velika imena. Cijena moje slave neka ne bude tolika i neka vam naprosto bude ugodna moja duhovitost. Neka iskrenost mojih šala ne nađe zlonamjerna tumača, i takav neka ne piše o mojim epigramima: besraman je onaj koji se na tuđoj knjizi pokazuje duhovitim. Ispričao bih se zbog slobode i otvorenosti izraza, tj. zbog rječnika mojih epigrama, kad bi ovo bio prvi takav primjer: ali tako pišu Katul i Mars, Pedon i Getulik; tako pišu svi rado čitani pisci. Ako je tkogod ipak toliko pristran i strog da po njegovu nijedna stranica ne bi smjela govoriti jednostavnim latinskim, može se zadovoljiti uvodom, ili bolje, naslovom. Epigrami su namijenjeni onima koji običavaju posjećivati Florine igre. Katon neka ne uđe u moje kazalište, ili, ako već uđe, neka i gleda. Čini mi se da ću pravo učiniti ako uvod zaključim stihovima:

Kad si poznavao slatke svetkovine vragolaste Flore, i prazničke igre, i raspuštenost svjetine, zašto si, strogi Katone, ušao u gledalište? Zar si došao samo zato da izadeš?

I 1

Tu je onaj kog čitaš, kojeg tražiš,
Poznat čitavom svijetu već Marcijal
Po epigramu, vedrom, punom duha:
Ti mu još za života, čitaoče,
Takvu podade slavu kakvu steknu
Rijetki pjesnici čak i poslije smrti.

I 4

Ako se kagod na moje, Cezare, namjeriš knjige,
Vladarsku strogost tad, care, odloži na tren.
Trijumfi vaši također već davno su svikli na šale;
Nije vojskovođu stid da im on sâm bude cilj.
Kao kad Timelu gledaš il' dok te zabavlja Latin,
Takva izraza, daj, molim te, čitaj mi stih.
Neduznu zabavu ovu može dopustiti cenzor:
Razvratan tek mi je list; život moj valjan je, znaj.

VII 69

Cijeniš, Vacera, samo stare pisce,
Samo pokojne stiže tvoja hvala.
Pa, oprosti mi, ipak nije vrijedno
Umrijet', Vacera, da se tebi svidim.

VII 76

Quod te diripiunt potentiores
 Per convivia porticus theatra,
 Et tecum, quotiens ita incidisti,
 Gestari iuvat et iuvat lavari,
 Nolito nimium tibi placere.
 Delectas, Philomuse, non amaris.

XII 78

Nil in te scripsi, Bithynice. Credere non vis
 Et iurare iubes? Malo satisfacere.

XI 93

Pierios vatis Theodori flamma penates
 Abstulit. Hoc Musis et tibi, Phoebe, placet?
 O scelus, o magnum facinus crimenque deorum,
 Non arsit pariter quod domus et dominus!

II 20

Carmina Paulus emit, recitat sua carmina Paulus.
 Nam quod emas possis iure vocare tuum.

IX 97

Rumpitur invidia quidam, carissime Iuli,
 quod me Roma legit, rumpitur invidia.
 Rumpitur invidia quod turba semper in omni
 Monstramur digito, rumpitur invidia.
 Rumpitur invidia tribuit quod Caesar uterque
 lus mihi natorum, rumpitur invidia.
 Rumpitur invidia quod rus mihi dulce sub urbe est
 Parvaque in urbe domus, rumpitur invidia.
 Rumpitur invidia quod sum iucundus amicis,
 Quod conviva frequens, rumpitur invidia.
 Rumpitur invidia quod amamur quodque probamur.
 Rumpatur quisquis rumpitur invidia.

IV 41

Quid recitaturus circumdas vellera collo?
 Conveniunt nostris auribus ista magis.

XI 107

Explicitum nobis usque ad sua cornua librum
 Et quasi perlectum, Septiciane, refers.
 Omnia legisti. Credo, scio, gaudeo, verum est.
 Perlegi libros sic ego quinque tuos.

46

VII 76

To što moćnici otimlju se za te,
 Što te zovu na predstave, na gozbe,
 Što, Filòmūse, kad te sretnu, rado
 Idu s tobom na vožnje i u kupke,
 To nek' odviše ne veseli tebe.
 Da, ti zabavljaš njih, no voljen nisi.

XII 78

Ništa, Bitiniče, vjeruj, protiv tebe ne napisah.
 Želiš da zakletvu dam? Radije platit ću dug.

XI 93

Plamen satro je kuću Teòdora, pjesnika dičnog.
 Zar je ravnodušan Feb? Muzama milo je to?
 Gadna li zločina, bozi, i grijeha, i nepravde silne!
 Dom dok izgorje sav, vlasnik ne zaglavi s njim!

II 20

Paulo kupuje pjesme i čita ih zatim pod svoje.
 S pravom, jer kupiš li što, svojim tad nazivaš to.

IX 97

Puca od zavisti netko, Julije, najdraži družo,
 Zato što čita me Rim, puca od zavisti taj.
 Puca od zavisti zato što uvijek u gomili svakoj
 U mene upiru prst, puca od zavisti taj.
 Puca od zavisti, eto, što Cezar i jedan i drugi
 Pravo djécē mi dā, puca od zavisti taj.
 Puca od zavisti opet što imam na selu imanjce,
 Ovdje pak maleni dom, puca od zavisti taj.
 Puca od zavisti jer sam ugodan svojemu društvu,
 Svuda sam uzvanik čest, puca od zavisti taj.
 Puca od zavisti zato što svuda me vole i hvale.
 Pa neka pukne tko god puca od zavisti sad!

IV 41

Zašto, kad čitati kaniš, vrat svoj omataš šalom?
 Ušima našim je tad mnogo prikladniji šal.

XI 107

Vraćaš mi, Septicijáne, dò kraja razmotan svitak
 Kao da knjigu si svu revno pročitao ti.
 Naravno, vjerujem tebi, veselim se, istinu zboriš.
 Tako već pročitah ja pet tvojih knjiga i sâm.

47

IV 24

Omnes quas habuit, Fabiane, Lycoris amicas
Extulit. Uxori fiat amica meae.

XII 12

Omnia promittis cum tota nocte bibisti:
Mane nihil praestas. Pollio, mane bibe.

I 28

Hesterno fetere mero qui credit Acerram,
Fallitur. In lucem semper Acerra bibit.

III 43

Mentiris iuvenem tincits, Laetine, capillis,
Tam subito corvus, qui modo cyncus eras.
Non omnes fallis; scit te Proserpina canum:
Personam capiti detrahet illa tuo.

XI 38

Mulio viginti venit modo milibus, Aule.
Miraris pretium tam grave? Surdus erat.

II 38

Quid mihi reddat ager quaeris, Line, Nomentanus?
Hoc mihi reddat ager: te, Line, non video.

IX 5

Nubere vis Prisco: non miror, Paula; sapisti.
Ducere te non vult Priscus: et ille sapit.

VIII 27

Munera qui tibi dat locupleti, Gaure, senique,
Si sapis et sentis, hoc tibi ait: Morere.

III 11

Si tua nec Thais nec Iusca est, Quinte, puella,
Cur in te factum distichon esse putas?
Sed simile est aliquid. Pro Laide Thaida dixi?
Dic mihi, quid simile est Thais et Hermione?
Tu tamen es Quintus: mutemus nomen amantis:
Si non vult Quintus, Thaida Sextus amet.

IV 24

Sve već odreda svoje Likorida sahrani drugé.
Kamo sreće da sad ženu mi upozna bar!

XII 12

Pijući čitave noći svakom obećaješ svašta.
Jutrom zaboravljaš sve. Jutrom, Polione, pij!

I 28

Onaj tko Acerin zadah jučerašnjem pridaje vinu
Vara se. Acera, znaj, pije kad zore je cik.

III 43

Praviš se, Letine, mladim obojavši sjedine svoje.
Nedavno labud još bje; eto gdje gavran si sad.
Varati nećeš baš svakog; ta zna da si sijed Proserpina:
Ona će strgnuti već masku što skriva ti lik.

XI 38

Nedavno prodan je mazgar za dvadeset tisuća, Aule.
Zašto toliko je skup, čudiš se? Bijaše gluh.

II 38

Pitaš me što mi to pruža, Line, nomensko polje.
Pružaj mi, Line, to: tebe da ne vidim ja.

IX 5

Želiš poći za Priska. Razumijem, mudra si, Paulo.
Ženiti neće te on; mudro je, Paulo, i to.

VIII 27

Svak tko ti darove šalje, stari i bogati Gaure,
Ako si razborit, znaš: Umri! — poručuje taj.

III 11

Djevojka tvoja nije ni Taida niti bez oka.
Zašto tad misliš da ti meta si distihu mom?
Postoji nekakva sličnost. Zar Laidu Taidom nazvah?
Kakve li sličnosti sad ima Hermiona s tim?
Tebi pak ime je Kvint. Promijenimo, dakle, imena.
Kad ti se ne sviđa Kvint, Taidu voljet će Sekst.

III 28

Auriculam Mario graviter miraris olere.
Tu facis hoc: garris, Nestor, in auriculam.

II 82

Abscisa servum quid figis, Pontice, lingua?
Nescis tu populum, quod tacet ille, loqui?

II 80

Hostem cum fugeret, se Fannius ipse peremit.
Hic, rogo, non furor est, ne moriari, mori?

VIII 7

Hoc agere est causas, hoc dicere, Cinna, diserte,
Horis, Cinna, decem dicere verba novem?
Sed modo clepsydras ingenti voce petisti
Quattuor. O quantum, Cinna, tacere potes!

I 8

Quod magni Thraseae consummatique Catonis
Dogmata sic sequeris salvus ut esse velis,
Pectore nec nudo strictos incurris in enses,
Quod fecisse velim te, Deciane, facis.
Nolo virum facili redemit qui sanguine famam;
Hunc volo, laudari qui sine morte potest.

III 38

Quae te causa trahit vel quae fiducia Romam,
Sexte? Quid aut speras aut petis inde? Refer.
„Causas“ inquis „agam Cicerone disertior ipso
Atque erit in triplici par mihi nemo foro.“
Egit Atestinus causas et Civis (utrumque
noras); sed neutri pensio tota fuit.
„Si nihil hinc veniet, pangentur carmina nobis:
Audieris, dices esse Maronis opus.“
Insanis: omnes, gelidis quicumque lacernis
Sunt ibi, Nasones Vergiliosque vides.
„Atria magna colam.“ Vix tres aut quattuor ista
Res aluit, pallet cetera turba fame.
„Quid faciam? Suade: nam certum est vivere Romae.“
Si bonus es, casu vivere, Sexte, potes.

III 28

Zašto li Mariju, pitaš, toliko zaudara uho?
Uzrok si, Nestore, ti: brbljaš mu odviše u nj.

II 82

Zašto, jezik mu òdrèzāv, Pontiče, mučiš svog roba?
Ne znaš da pričat će svijet ono što ne može on?

II 80

Sam se u bijegu od dušmana svoga Fanije ubi.
Nije li bezumlje to: mrijeti da izbjegneš smrt?

VIII 7

Cina, u deset si sati tek devet prozborio riječi.
Držiš da rječitost tu, Cina, zaslužuje sud?
Sad si još četiri ure gromkim zatražio glasom.
Doista, u tebe baš beskrajna šutnje je moć.

I 8

Velikog slijediš Trazeju i bez mane Katona
Tako da nastojiš ti pri tome ostati živ,
Te ne suprotstavljajući prsa oštrici trgnutog mača.
Činiš, Decijane, znaj, što bih i želio ja.
Neću, naime, muža što krvlju otkupljuje slavu;
Dično je postići glas a da ti ne treba smrt.

III 38

Koji te razlog vuče, reci, koja te smjelost,
Sekte, tjera u Rim? Što to očekuješ tu?
„Vodit ću parnice“, kažeš, „rječitije nego Cicèròn.
Sve da i trostruk je trg, svladati svakog ću ja.“
Civ i Atestin također sudskog se latiše posla
(Poznaš obojicu ti). Nijedan ne plati dūg.
„Pa, ako propadne ovo, počet ću pisati pjesme.
Čuvši ih reći ćeš ti: Maronov ovo je stih!“
Mahnit si! Svi ovi ovdje što zebu u odjeći lakoj,
Sve su ti Nàzōni to, sâmi Vergiliji baš.
„Moćne pohađat ću kuće.“ Četvorica, trojica tako
S krajem sastavljaju kraj; ostale satire glad.
„Što tad da radim? Pomozil Živjeti moram u Rimu!“
Kaniš li biti čist, možeš to slučajem tek.

VI 19

Non de vi neque caede nec veneno,
 Sed lis est mihi de tribus capellis:
 Vicini queror has abesse furto.
 Hoc iudex sibi postulat probari:
 Tu Cannas Mithridaticumque bellum
 Et periuria Punici furoris
 Et Sullas Mariosque Muciosque
 Magna voce sonas manuque tota.
 Iam dic, Postume, de tribus capellis.

V 34

Hanc tibi, Fronto pater, genitrix Flaccilla, puellam
 Oscula commendo deliciasque meas,
 Parvula ne nigras horrescat Erotion umbras
 Oraque Tartarei prodigiosa canis.
 Impletura fuit sextae modo frigora brumae,
 Vixisset totidem ni minus illa dies.
 Inter tam veteres ludat lasciva patronos
 Et nomen blaeso garriat ore meum.
 Mollia non rigidus caespes tegat ossa nec illi,
 Terra, gravis fueris: non fuit illa tibi.

52

VI 19

Predmet parnice moje nije zločin
 Niti krvoproliće, već tri koze.
 Tužim susjeda što ih, lopov, ote.
 Sudac zahtijeva dokaz krivnje ove.
 A ti, mašući rukom, snažnim glasom,
 Grmiš bitku kod Kane, Mitridata,
 Lažne zakletve mahnitosti punske,
 Sule, Marije, Mucije i druge.
 Daj sad, Postume, malo o tri koze.

V 34

Ovu djevojčicu, oče Frontone, majko Flakcilo,
 Radost što bješe mi sva, vama povjeravam sad
 Da je ne prestrave sitnu crne tartarske sjene
 I da ne užasnu nju laloke nakazna psa.
 Šestu tek studenu zimu bila bi vidjela ona
 Da je doživjela još dana bar isti taj broj.
 Nek' se među vama sada, stari, nestašno igra,
 Nježnim ustašcima nek' tepa mog imena zvuk.
 Busenje oštro nek' kosti krhke ne povrijedi. Zemljo,
 Ne budi preteška njoj; teret ti bijaše lak.

53

Prevela Marina Bricko